

سیمای مسجد امام حسن عسکری (ع)

نویسنده: استاد ناصر باقری بیدهندی

انتشار: وبگاه رسمی استاد ناصر باقری بیدهندی

www.baqeribidhendi.ir

منبع: مجله فرهنگ کوثر - زمستان ۱۳۸۳ - شماره ۶۰ (۵ صفحه - از ۱۱۷ تا ۱۲۱)

زیارت تاریخچه مسجد

سپاس و ستایش خداوندی را که در قرآن مجید، از «مسجد» یاد کرده است. و درود و سلام بر پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله وسلم که «مسجد شریف نبوی» را به دست مبارک خویش بنا نمود و با درود به بزرگانی که به سنت او اقتدا کرده اند.

یکی از مساجد قدیمی، معروف و مورد احترام قم، که همواره یادآور نام گرامی یازدهمین اختر تابناک آسمان امامت و ولایت است، مسجد مقدّس «امام حسن عسکری علیه السلام» می‌باشد.

این پایگاه فضیلت و تقوا، که امروزه یکی از «مساجد جامع» قم محسوب می‌شود؛ سابقه درخشان بیش از هزار ساله دارد و علاوه بر نقش حسّاسی که در فضای فرهنگی و مذهبی قم داشته، نشانگر هویت ملی و تمدن اسلامی نیز هست.

این مسجد از جهت معنویت و عظمت، مورد توجّه علمای بزرگ و پیروان اهل بیت علیهم السلام قرار داشته و همیشه به عبادت و پرستش خدای متعال معمور بوده و پس از صدها سال که از احداث آن می‌گذرد، هنوز شادابی، شکوه و حیات روحانی خود را حفظ کرده است.

با مطالعه و نگاهی به سابقه دیرینه این مسجد، در می‌یابیم که مردم قم از دیر زمان معتقد بوده اند که بخشی از مسجد کنونی، به امر مبارک امام حسن عسکری علیه السلام ۱ و بنا بر مشهور، توسط وکیل خاصّ ایشان، جناب احمد بن اسحاق اشعری قمی ۲ و از محلّ سهم مبارک امام علیه السلام در قرن سوم هجری احداث شده است. و شهرت چیزی در میان مردم، که از نسلی به نسل دیگر رسیده است، جزء معتبرترین اسناد محسوب می‌شود.

گرچه ظاهر بنای کنونی این مسجد، زیاد قدیمی نیست. اما در قدمت و سابقه دیرینه ساختمان و بنای اصلی آن گفته اند:

«بعید نیست که آن، همان «مسجد عتیق» - نخستین مسجد بنا شده در این منطقه - باشد که در روزگاران قدیم، معبد آتش پرستان زرتشتی بوده است که پس از طلوع خورشید اسلام و محو دوران آتش پرستی، «احوص بن سعد اشعری» آن را ویران ساخته، برجای آن مسجد مزبور را ساخته باشد.»^۳

خدای خیر دهد آنکه این عمارت کرد!

نیز می تواند «مسجد جامع ابوالصدیدیم حسین بن علی بن آدم اشعری» باشد.^۴

آنچه احمد بن اسحاق بناکرده، از جهات زیادی با آنچه امروز می بینیم، تفاوت دارد؛ زیرا در زمینی محدودتر و با بنایی ساده تر بوده است.

می دانیم محلی که مسجد در آن بنا شده، ابتدا بیرون شهر جای داشته و با گسترش شهر در وسط آن قرار گرفته است.

تولیت، امامت و خطابت این مسجد، که مقامی بزرگ بوده، از دیر زمان با علما و مراجع بزرگ شهر قم بود.

انتساب این مسجد به امام عسکری علیه السلام و اخلاص بانیان و احیاگران آن و موقعیت جغرافیایی و برخورداری اش از امامان جمعه و جماعت درد آشنا و عادل، موجب شکوه مسجد شد و در طول قرن ها، کانون عبادت و مرکز ترویج اسلام و علوم دینی و نیز محل دیدار مؤمنان، استواری پیوندها و الفت دلها و جایگاه مهم امر به معروف و نهی از منکر و اصلاح اخلاق و اعمال گردید. در تمام ایام سال، از جمعیت نمازگزار، مجلس وعظ، حوزه درس علمای بزرگ و جلسات مباحثه، خالی نیست و در گذر زمان، توسعه یافته و مورد نوسازی و بازسازی قرار گرفته است. سنگرداران و ائمه جماعت لایقی چون آیات عظام: شیخ ابوالقاسم قمی، میرزا محمد فیض، سید صدرالدین صدر، محمد کبیر قمی، میرزا ابوالفضل زاهدی، مرتضی حائری یزدی، آقا شیخ عباسعلی شاهرودی و آقا سید ابوالقاسم روحانی به هدایت مردم پرداخته اند.

این مسجد که از شمال به خیابان آذر، از غرب به رودخانه (خیابان حضرتی) و از سمت شرق به خیابان آستانه محدود است، دارای چند شبستان می باشد. شبستان های مسجد، با ستون های آجری قدیمی، و سه ۵ در ورودی که از خیابان های اطراف به درون آن باز می شود، جلوه ای خاص به آن بخشیده است.

از پشت بام مسجد نیز برای برگزاری نماز جماعت، در ایام تابستان، استفاده می شود. ضرورت تلاش برای توسعه، آبادانی و رونق درخور این جایگاه ملکوتی، ۶ مرحوم آیه الله العظمی حاج سید محمد رضا گلپایگانی قدس سره را واداشت با خرید هفت هزار متر از زمین های سمت قبله، به بازسازی و توسعه آن بپردازد تا ان شاءالله «مسجد» جوابگوی نمازگزاران و معتکفان باشد.

پس از ارتحال آن فقیه سعید، کلنگ توسعه مسجد، در سال ۱۳۷۷ ش. با زیربنای بیست و چهار هزار متر توسط مرجع عالی قدر حضرت آیه الله العظمی حاج شیخ لطف الله صافی گلپایگانی - دام ظلّه الوارف - زده شد و با نظارت و عنایات ایشان و همّت و تلاش بیت آیه الله العظمی گلپایگانی و همیاری دلسوزانه مؤمنان نیکوکار، ساخت و ساز این بنای بزرگ آغاز گشته و به طرز با شکوهی در حال انجام است. نکته بسیار جالب این است که شبستان بزرگ و زیر گنبد آن، با آیات قرآن کریم مزین شده است.

این مسجد خرم که بقم شد بنیاد از لطف امام عسکری شد ایجاد

در نیمه شعبان که در آن شد مولود فرزند امام عسکری مظهر داد

شعبان هزار و چارصد، نوزدهم گسترده شود به همّت مردم راد

از موهبت و مرحمت ربّ جلیل احداث شود بیت خدا نو بنیاد

کز لطف حق آیت الله صافی زد شایسته کلنگ خانه عدل و و داد

امید که در آتیه نزدیکی این مسجد عسکری شود بیت عباد

در محضر حضرت امام قائم حق، بر شرف مسجد و اهلش افزود

سرچشمه برکت

فعلات های دینی، فرهنگی و اجتماعی این پایگاه ارزشمند، بسیار است که مهم ترین آن‌ها عبارتند از:

الف) فعالیت عبادی

۱. برگزاری فریضه های دینی از قبیل نماز جماعت، جمعه و عیدین با حضور گسترده و صمیمی نمازگزاران در این مسجد، روح معنوی و قدسی دو چندانی را به نماز مؤمنان می بخشد. هنوز مردم قم نماز عبادی - سیاسی جمعه آیه الله العظمی سید محمدتقی خوانساری و آیه الله العظمی اراکی را به خاطر دارند.

۲. برپایی سنت پرفیض اعتکاف.

در دوران اخیر، گویا از زمان مرجعیت زعیم بزرگ شیعه آیه الله العظمی حاج آقا حسین طباطبایی بروجردی، «اعتکاف» در این مسجد شروع شد و پس از آن، بر میزان استقبال اقشار مردم مؤمن و متدین افزوده گردید و در سال های اخیر، رشد و گسترش فوق العاده ای پیدا کرد؛ به گونه ای که در بعضی از سال ها از شهرهای اطراف نیز برای درک برکات و فیوضات «اعتکاف»، به قم آمده و در این مکان مقدس، معتکف شده اند. شایان توجه اینکه: «ستاد اعتکاف قم» در این مسجد مستقر است.

ب) کارکرد تعلیمی و تبلیغی

۱. همواره در این مسجد، مجتهدان و مدرّسان عالی مقام و ناموری، صاحب کرسی تدریس بوده و حوزه های بزرگ علمی در شبستان های مسجد تشکیل می گردید. چنانکه بزرگانی چون حضرات آیات: سید محمد محقق داماد، سید محمد رضا گلپایگانی، محمد تقی ستوده، سید محمد باقر سلطانی طباطبایی و سید کاظم حائری در این مسجد به امر مهم آموزش فقه و اصول اشتغال داشتند و برخی از اساتید نیز تفسیر قرآن، تفسیر نهج البلاغه، ادبیات و طب تدریس می کردند.

بیشتر شبستان ها، محلّ مباحثات و گفت و گوی علمی طلاب علوم دینی می باشد. ۸.

۲. برپایی جلسات، به مناسبت ایّام خاص (ولادت یا شهادت ائمّه معصوم علیهم السلام) و اجرای برنامه های وعظ و خطابه در ماه های محرّم و صفر، ایّام فاطمیه، ماه مبارک رمضان و مناسبت های ملی.

۳. تشکیل جلسات منظم هفتگی رزمندگان اسلام.

مردم دین باور و جوانان متعهد و انقلابی، بخشی از آگاهی های مذهبی، اجتماعی و سیاسی خود را از این گونه مجالس دریافت می کنند.

کتابخانه مسجد

از عمده ترین ابزار آگاه سازی افراد جامعه - خصوصاً قشر جوان - کتاب و کتابخانه می باشد. از این رو، حضرت آیه الله میرزا ابوالفضل زاهدی قمی، این پایگاه فرهنگی را در زیرزمین مسجد نیز تأسیس نمود که اینک در حدود ۴/۰۰۰ جلد کتاب در آن موجود است و طبق برنامه تنظیمی از طرف مسئولان محترم، مورد استفاده مراجعه کنندگان و پژوهشگران می باشد.

در این کتابخانه هر آنکس که پا نهاد گفتا درود باد بر او کاین بنا نهاد

ج) امداد رسانی

در این مسجد، برای رفع مشکل مادی و معنوی افراد بی بضاعت و مستمندان، اقداماتی صورت می گیرد و در رابطه با حوادث عام و بلایای طبیعی و غیر مترقبه، برنامه های گسترده ای به اجرا در می آید.

بعضی از ائمّه جماعت مسجد، به احوال نیازمندان توجه دقیق و کامل داشته و در رفع حوائج برادران و خواهران دینی خود، از هیچ کوششی دریغ نمی ورزند!

د) تشکیل مجالس ترحیم

مراسم تشییع جنازه مؤمنین، به ویژه علمای ربّانی، همچنین مراسم ترحیم شخصیت‌های دینی، همواره در این مسجد برگزار می‌شود.

امید است این «سنگر الهی» همیشه با حضور خداجویان و پارسایان، از شکوه روزافزونی برخوردار گردد. ان شاء الله

پی نوشت‌ها:

۱. در خلاصه البلدان، (ص ۹۵) چنین نگاشته شده است:
«حضرت امام حسن عسکری (ع) وکلایی به جهت «اخذ خراج» تعیین فرموده و به ایشان گفته بود که از وجوه مقاسمه و خراج قم در آن مسجدی بنا نهند و ایشان صّفه ای در مسجد جامع - واقع در بیرون قم، به قرب روضه مقدّسه فاطمیّه، در کنار رودخانه - که مشهور و معروف است به مسجد حضرت امام حسن عسکری (ع)، به فرموده آن حضرت از وجوه خراج ساختند که الحال، آن مسجد کثیرالفیض باقی و نمازگاه شیعیان است.»
۲. برای اطلاع از زندگانی و جایگاه علمی و معنوی نامبرده، رک: مفاخر اسلام، علی دوانی، ج ۲، ص ۱۰؛ احمد بن اسحاق قمی، امین امامت، از نگارنده.
۳. کتاب قم، ترجمه، ص ۳۷ و ۲۵۱.
۴. خلاصه البلدان، ص ۴۳، به نقل از تربت پاکان، ج ۲، ص ۱۱۵.
۵. در طرح توسعه مسجد، سه در ورودی به آن اضافه خواهد شد.
۶. شرح جزئیات تاریخ توسعه مسجد امام حسن (ع) در سده های پیشین تاکنون نیازمند مقالتهی جداگانه و فرصتی بیشتر است.
۷. بنای تقوای مسجد امام حسن عسکری (ع)، محمدتقی ربّانی، ص ۱۳۲، دارالقرآن الکریم، قم، دوم، ۱۳۸۰ ش.
۸. نگارنده، سال ها در همین مکان مقدّس نزد استادانی چون: آیة الله سید کاظم حائری - مدّ ظلّه العالی - و مرحوم آیة الله محمد تقی ستوده، سطوح عالیّه را آموخته و با دوستان خود به بحث نشسته است.